

СТАН СФОРМОВАНOSTI ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЗИЧНИХ ТЕРАПЕВТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН

STATE OF FORMATION OF HEALTH-PRESERVING COMPETENCE OF FUTURE PHYSICAL THERAPISTS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL DISCIPLINES STUDYING

Чепурка О. Ю.

*Рівненський державний гуманітарний університет,
м. Рівне, Україна*

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-1795.2022.13.9>

Анотація.

Охарактеризовано інструментарій і результати комплексного педагогічного дослідження стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів у процесі вивчення фахових дисциплін. Основними завданнями дослідження визначено аналіз рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії та подальша характеристика прояву окремих компонентів здоров'язбережувальної компетентності у процесі вивчення фахових дисциплін. Рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності визначався через узагальнення та інтеграцію даних діагностики окремих критеріїв сформованості здоров'язбережувальної компетентності (аксіологічного, когнітивного, технологічного, особистісного). Сформульовано основні тенденції актуального стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів у процесі вивчення фахових дисциплін: наявна система навчання фаховим дисциплінам дозволяє найглибше сформулювати когнітивно-змістовий компонент здоров'язбережувальної компетентності, що відображено у результатах діагностики когнітивного критерію, згідно з яким результати дослідження студентів експериментальної і контрольної груп мають найвищі результати за високим і середніми рівнями сформованості. Найбільш актуальною, визначеною у процесі дослідження, потребою молоді у контексті проблеми дослідження є формування діяльнісно-процесуального компоненту здоров'язбережувальної компетентності, оскільки результати діагностики діяльнісного критерію показали найнижчі результати оцінки студентами рівня володіння технологіями, уміннями, навичками, компетентностями щодо реалізації професійних функцій. Результати дослідження особистісного і аксіологічного критерію характеризуються порівняно однаковими кількісними даними розподілу досліджуваних студентів за рівнями сформованості окремих компонентів здоров'язбережувальної компетентності та вимагають упродовження у процес вивчення фахових дисциплін сучасних діалогічних, дискусійних, інтерактивних методів навчання, спрямованих на формування професійно важливих якостей майбутніх терапевтів та розвиток у них свідомої внутрішньої мотивації щодо здоров'я як особистої та суспільної термінальної цінності та здоров'язбережувальної компетентності як інструментальної цінності. Прогнозовано, що рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів як узагальнені дані діагностики окремих критеріїв могли б бути вищими за умови підсилення практичної та особистісної орієнтованості викладання фахових дисциплін.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, аксіологічний критерій, когнітивний критерій, технологічний критерій, особистісний критерій, діагностика.

The tools and results of a comprehensive pedagogical study of the state of health-preserving competence formation of future physical therapists in the process of studying professional disciplines are described. The main objectives of the study are to analyze the level of health-preserving competence of future bachelors in physical therapy and to characterize the manifestation of certain components of health-preserving competence in the study of professional disciplines. The level of formation of health-preserving compe-

tence was determined through the generalization and integration of diagnostic data of individual criteria for the formation of health-preserving competence (axiological, cognitive, technological, personal). The main trends of the current state of health-preserving competence of future physical therapists in the process of studying professional disciplines are formulated. The current system of teaching professional disciplines allows to formulate the deepest cognitive-semantic component of health-preserving competence. It is reflected in the results of cognitive criterion diagnostics. According to the results of investigation students of the experimental and control groups, they show the highest results at high and medium levels. The most urgent need of young people in the context of the research problem is the formation of activity-procedural component of health-preserving competence, as the results of diagnostics of activity criterion showed the lowest results of students' assessment of the level of knowledge technology, skills, competence in professional functions implementation. The results of the study of personal and axiological criteria are characterized by relatively equal quantitative data on the division of the students according to the levels of formation of individual components of health-preserving competence. They require the introduction of modern dialogic, discussion, interactive teaching methods aimed at formation of professionally important qualities of future physical therapists and developing their conscious inner motivation for both health as a personal and social value and health-preserving competence as an instrumental value. It is predicted that the levels of health-preserving competence of future physical therapists as generalized diagnostic data of special criteria could increase under condition of strengthening of practical and personal orientation in teaching professional disciplines.

Key words: health-preserving competence, axiological criterion, cognitive criterion, technological criterion, personal criterion, diagnostics.

Вступ. Вивчення стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів у процесі вивчення фахових дисциплін визначається необхідністю розуміння наявного рівня здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів, характеристики сильних і слабких сторін існуючого процесу вивчення фахових дисциплін, виділення чинників, які потребують аналізу та доопрацювання через упровадження додаткових педагогічних заходів і змістів.

Моделювання змісту та методів вивчення фахових дисциплін у процесі професійної підготовки майбутніх фізичних терапевтів вимагає розуміння основних тенденцій і характеристик прояву окремих компонентів здоров'язбережувальної компетентності і стану загалом. Проведення діагностики стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів дозволить отримати вихідні дані результативності процесу вивчення фахових дисциплін у закладах вищої освіти та здійснити пошук сучасних ефективних методів і форм навчання [9].

Аналіз публікацій з результатами експериментальної роботи у галузі професійної підготовки майбутніх бакалаврів з фізичної терапії свідчить про наявність окремих досліджень, проблематика яких обумов-

лена сферою наукових інтересів авторів: О. В. Базильчуком розкривається проблема готовності майбутніх фахівців до роботи із відновлення здоров'я спортсменів [1]; О. О. Беспаловою діагностується готовність майбутніх бакалаврів з фізичної терапії та ерготерапії до застосування фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності [2]; Л. В. Демченко характеризує процес професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної терапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку [3]; Ю. В. Копочинська характеризує теоретико-методичні засади формування професійної ідентичності означених фахівців [4] та інші науковці. Тобто, процес професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії та ерготерапії набуває актуальності у зв'язку з відносною новизною означеної сфери діяльності; експериментальні дослідження характеризують окремі сторони і результати професійної підготовки.

Водночас, інструментарій комплексного педагогічного дослідження стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів у процесі вивчення фахових дисциплін ще не виступав предметом наукового пошуку.

Цілі статті: проаналізувати рівень сформованості здоров'язбережувальної компе-

тентності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії; подати характеристику прояву окремих компонентів здоров'язбережувальної компетентності у процесі вивчення фахових дисциплін.

Матеріал і методи. Методологічну основу дослідження склали холистичний, системний, компетентнісний, діяльнісний, середовищний підходи, що передбачали у процесі побудови та реалізації програми дослідження розуміння складності та системної єдності факторів формування здоров'язбережувальної компетентності досліджуваних.

У процесі побудови програми дослідження та вибору його методології ми послуговувалися розумінням здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів як інтегративного відображення сформованості ціннісно-мотиваційної, когнітивно-змістової, діялісно-процесуальної та рефлексивно-поведінкової складових. Відповідно, було виділено аксіологічний, когнітивний, технологічний, особистісний критерії емпіричної оцінки стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів у процесі вивчення фахових дисциплін.

Діагностика стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів у процесі вивчення фахових дисциплін відбувалася за участі 287 майбутніх бакалаврів з фізичної терапії – студентів I-IV курсів спеціальності 227 Фізична терапія, ерготерапія; 29 викладачів фахових дисциплін, які здійснюють викладання фахових дисциплін.

Діагностичний інструментарій дослідження склали наступні методики:

1) Анкета на виявлення рівня сформованості відповідального ставлення до здоров'я З. Крупник, яка дозволяє установити рівень цінності здоров'я досліджуваних, їх прагнення до здорового способу життя, інтерес до екологічних проблем та здійснити оцінку здорового способу життя молоді [6];

2) Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича, що застосовувалася для діагностики і аналізу рівня ставлення майбутніх

фахівців до здоров'я; до професійної самореалізації; до прийняття інших [8].

3) Комп'ютерне тестування знань з фахових дисциплін, що мало на меті діагностику рівня володіння майбутніми фізичними терапевтами фаховою термінологією, професійними знаннями, поняттями, знаннями про здоров'язбереження у процесі виконання навчально-професійних завдань.

4) Моніторинг якості знань і навчальної успішності студентів з фахових дисциплін, який характеризує рівень фахових знань, умінь, здатностей бакалаврів з фізичної терапії у процесі вивчення фахових дисциплін. Аналіз результатів навчальної успішності досліджуваних здійснювався після вивчення фахових дисциплін за результатами екзаменаційно-залікових сесій.

5) Анкета Ю. Копчинської для вивчення технологічної готовності та професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, що дозволила забезпечити вимірювання рівня володіння майбутніми фахівцями технологіями здоров'язбереження [4].

6) Методика дослідження впевненості на усвідомлюваному рівні, що розкриває характеристики діялісного ставлення до майбутньої професійної діяльності, упевненості майбутніх фізичних терапевтів у власних діях [5].

7) Аутоаналітичний опитувальник здорової особистості, який був спрямований на діагностику рівня психологічної зрілості особистості досліджуваних [5].

8) Методика діагностики ставлення до інших людей з інвалідністю О. Купреєвої, яка дозволяє охарактеризувати ставлення досліджуваних до себе, інших та важливих інших; провести аналіз характерного типу міжособистісних відносин, сформованості емпатії та толерантності [7].

Результати дослідження. Діагностика актуального стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів здійснювалася відповідно до розроблено автором програми експерименту шляхом узагальнення даних дослідження окремих критеріїв (аксіологічного, когнітивного, технологічного, особис-

тісного); охарактеризуємо емпірично отримані результати.

Аксіологічний критерій сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів характеризується сукупністю показників (цінність здоров'я і здорового способу життя молоді; умотивованість студентів до розвитку здоров'язбережувальної компетентності; усвідомленість значення здоров'язбережувальної компетентності у професійній діяльності з фізичної терапії; професійні інтереси майбутніх фізичних терапевтів) та відображає особливості цінностей і мотивів досліджуваних у процесі вивчення фахових дисциплін. Дослідження аксіологічного критерію відбувалося за допомогою стандартизованих методик – Анкети на виявлення рівня сформованості відповідального ставлення до здоров'я З. Крупник та Методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокича.

Когнітивний критерій сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів визначає рівень професійних знань і компетентностей досліджуваних через сукупність термінологічного; знанневого; діяльнісного і творчого показників. Оцінка когнітивного критерію здійснювалася за допомогою комп'ютерного тестування рівня знань студентів із фахових дисциплін і моніторингу якості знань і навчальної успішності студентів з фахових дисциплін.

Технологічний критерій сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів характеризує рівень діяльнісно-процесуального компоненту здоров'язбережувальної компетентності, демонструючи технологічні уміння бакалаврів щодо реалізації діагностичної; клінічної; позаклінічної; комунікаційної функцій професійної діяльності, які утворюють систему показників зазначеного критерію. Вивчення технологічного критерію здійснювалося через застосування Анкети Ю. Копочинської для вивчення технологічної готовності та професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії і Методики

дослідження впевненості на усвідомлюваному рівні.

Особистісний критерій сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів відображає рівень професійно значущих особистісних якостей майбутніх фахівців (зокрема, емпатії; толерантності; рефлексії; стратегічного мислення, критичного мислення, тощо), які виступають показниками для діагностики та визначають сформованість рефлексивно-поведінкового компоненту здоров'язбережувальної компетентності досліджуваних. При дослідженні особистісного критерію ми послуговувалися Аутоаналітичним опитувальником здорової особистості та Методикою діагностики ставлення до інших людей з інвалідністю О. Купрєвої.

Рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності визначався нами через узагальнення та інтеграцію даних діагностики окремих критеріїв сформованості здоров'язбережувальної компетентності та відповідного шкалування: 3 бали присвоювалися за умови високого і стійкого прояву досліджуваної якості; 2 бали – якщо досліджувана якість проявлена на середньому рівні; 1 бал – за умови відсутності прояву досліджуваної якості або її оберненого значення (негативної характеристики). Детально процедура розрахунку середніх даних описана у програмі педагогічного експерименту. Проаналізуємо отримані результати вивчення стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності (табл. 1).

Таким чином, під час емпіричного дослідження було встановлено, що 17,76% досліджуваних експериментальної групи та 18,52% учасників контрольної групи володіють високим рівнем здоров'язбережувальної компетентності, який характеризується умотивованістю студентів до оволодіння здоров'язбережувальною компетентністю, ставленням до здоров'я як до вихідної цінності майбутньої професійної діяльності, високим рівнем професійних знань, умінь, компетентностей у сфері здоров'язбереження; проявом професійно значущих якостей.

Таблиця 1

Рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності респондентів

№	Рівень	Експериментальна група		Контрольна група	
		к-сть	у %	к-сть	у %
1	<i>Аксіологічний критерій</i>				
1.1	Високий	27	17,76	25	18,15
1.2	Середній	74	48,36	67	50,00
1.3	Базовий	51	33,88	43	31,85
	<i>Всього</i>	<i>152</i>	<i>100</i>	<i>135</i>	<i>100</i>
2	<i>Когнітивний критерій</i>				
2.1	Високий	32	20,72	31	22,59
2.2	Середній	83	54,93	75	55,56
2.3	Базовий	37	24,34	29	21,85
	<i>Всього</i>	<i>152</i>	<i>100</i>	<i>135</i>	<i>100</i>
3	<i>Діяльнісний критерій</i>				
3.1	Високий	23	14,80	20	14,81
3.2	Середній	72	47,70	65	47,78
3.3	Базовий	57	37,50	50	37,41
	<i>Всього</i>	<i>152</i>	<i>100</i>	<i>135</i>	<i>100</i>
4	<i>Особистісний критерій</i>				
4.1	Високий	26	17,11	22	16,30
4.2	Середній	73	48,03	66	48,52
4.3	Базовий	53	34,87	47	35,19
	<i>Всього</i>	<i>152</i>	<i>100</i>	<i>135</i>	<i>100</i>
5	<i>Рівні здоров'язбережувальної компетентності</i>				
5.1	Високий	27	17,76	25	18,52
5.2	Середній	76	50,00	68	50,37
5.3	Базовий	49	32,24	42	31,11
	<i>Всього</i>	<i>152</i>	<i>100</i>	<i>135</i>	<i>100</i>

Кожний другий майбутній фізичний терапевт має середній рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності (50,00% респондентів експериментальної групи та 50,37% опитуваних контрольної групи), що відображає залежність результатів професійної підготовки від індивідуальних особливостей студентів і викладачів, потребу формування професійних інтересів та забезпечення зовнішньої мотивації молоді до оволодіння здоров'язбережувальною компетентністю.

Третина майбутніх бакалаврів з фізичної терапії (32,24% у експериментальній групі та 31,11% у контрольній групі) має базовий рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності, що може демонструвати відсутність інтересу молоді до проблеми дослідження, знецінення здоров'я, здорового способу життя та здоров'язберігаючих технологій внаслідок не достатнього рівня готовності

до реалізації професійних функцій. Саме студенти з базовим рівнем сформованості здоров'язбережувальної компетентності становлять основний дослідницький інтерес у процесі викладання фахових дисциплін, оскільки потребують пошуку нових методів і форм навчання, що дозволять підвищити рівень їх умотивованості, володіння фаховими знаннями та компетентностями, спрямованості особистості до самореалізації у професії.

Розподіл майбутніх фізичних терапевтів експериментальної та контрольної груп за рівнями здоров'язбережувальної компетентності проілюстровано на рис. 1.

Дискусія та висновки. Отримані експериментальні дані діагностичного зрізу дозволяють нам сформулювати основні тенденції актуального стану сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів у процесі вивчення фахових дисциплін:

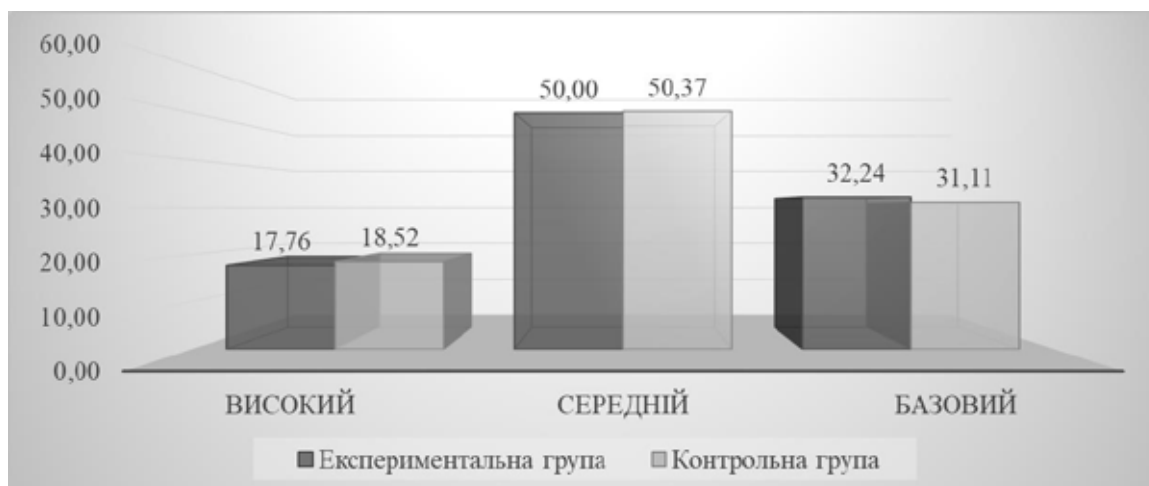

Рис. 1. Розподіл майбутніх фізичних терапевтів експериментальної та контрольної груп за рівнями здоров'язбережувальної компетентності, у %

- Найважливішою системою навчання фахових дисциплін дозволяє найглибше сформулювати когнітивно-змістовий компонент здоров'язбережувальної компетентності, що відображено у результатах діагностики когнітивного критерію, згідно з яким результати дослідження студентів експериментальної і контрольної груп мають найвищі результати за високим і середніми рівнями сформованості.

- Найбільш актуальною, визначеною у процесі дослідження, потребою молоді у контексті проблеми дослідження є формування діяльнісно-процесуального компоненту здоров'язбережувальної компетентності, оскільки результати діагностики діяльнісного критерію показали найнижчі результати оцінки студентами рівня володіння технологіями, вміннями, навичками, компетентностями щодо реалізації професійних функцій.

- Результати дослідження особистісного і аксіологічного критерію характеризуються порівняно однаковими кількісними даними розподілу досліджуваних студентів за рівнями сформованості окремих компонентів здоров'язбережувальної компетентності та вимагають упровадження у процес вивчення фахових дисциплін сучасних діалогічних, дискусійних, інтерактивних методів навчання, спрямованих на формування професійно важливих якостей майбутніх терапевтів та розвиток у них свідомої вну-

трішньої мотивації щодо здоров'я як особистої та суспільної термінальної цінності та здоров'язбережувальної компетентності як інструментальної цінності.

- Рівні сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фізичних терапевтів як узагальнені дані діагностики окремих критеріїв могли б бути вищими за умови підсилення практичної та особистісної орієнтованості викладання фахових дисциплін.

Упровадження у процес вивчення фахових дисциплін форм, методів і засобів формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх бакалаврів фізичної терапії у процесі вивчення фахових дисциплін дозволить надати процесу професійної підготовки практико-орієнтованого характеру. У центрі авторської моделі стоїть окремий аспект професійної підготовки – здоров'язбережувальна компетентність фахівців, яка може бути реалізована лише у інтеграції ціннісно-мотиваційного, когнітивно-змістового, діяльнісно-процесуального та рефлексивно-поведінкового компонентів.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у потребі проведення подальших емпіричних і експериментальних досліджень, що матимуть на меті кількісну й якісну оцінку рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності як вихідної цінності для різних категорій молоді.

Подальша розробка програм моніторингу якості вищої освіти у сфері професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії

Література

1. Базильчук О. В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії до роботи з відновлення здоров'я спортсменів: автореф. дис. ... д-ра. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2019. 41 с.
2. Беспалова О. О. Формування готовності майбутніх бакалаврів з фізичної терапії та ерготерапії до застосування фізкультурно-оздоровчих технологій у професійній діяльності: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Суми, 2019. 20 с.
3. Демченко Л. В. Професійна підготовка майбутніх бакалаврів фізичної терапії, ерготерапії до фізичної реабілітації дітей дошкільного віку у процесі виробничої практики: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Суми, 2021. 20 с.
4. Копочинська Ю. В. Теоретичні і методичні засади формування професійної ідентичності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії в закладах вищої освіти: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2021. 571 с.
5. Коцан І. Я., Ложкін Г. В., Мушкевич М. І. Психологія здоров'я людини / за ред. І. Я. Коцана. Луцьк: РВВ Вежа Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
6. Крупник З. І. Формування відповідального ставлення до здоров'я у вихованців центрів соціально-психологічної реабілітації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Умань, 2016. 306 с.
7. Купрєєва О. І. Методика діагностики ставлення до іншого людей з інвалідністю. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. Київ: Ун-т Україна, 2004. 448 с.
8. Неурова А. Б., Капінус О. С., Грицевич Т. Л. Діагностика індивідуально-психологічних властивостей особистості: навч.-метод. посіб. Львів: НАСВ, 2016. 181 с.
9. Pavlyk N. P. The level of formation future social pedagogues' professional competence. *Modern scientific researches*. 2018, 6, Part 2, 93–101.

дозволить обґрунтувати зв'язок між змістом і методами вивчення фахових дисциплін та рівнем професійної компетентності фахівців.

References

1. Bazylchuk, O. V. (2019). Teoretychni i metodychni zasady profesiinoi pidhotovky maibutnix fakhivtsiv z fizychnoi terapii, erhoterapii do roboty z vidnovlennia zdorov'ia sportsmeniv. [Theoretical and methodological principles of professional training of future specialists in physical therapy, occupational therapy for the work of restoring the health of athletes]. *Extended abstract of doctor's thesis*. Khmelnytskyi. [in Ukrainian].
2. Bepalova, O. O. (2019). Formuvannia hotovnosti maibutnix bakalavriv z fizychnoi terapii ta erhoterapii do zastosuvannia fizkulturno-ozdorovchykh tekhnolohii u profesiinii diialnosti. [Formation of readiness of future bachelors in physical therapy and occupational therapy to use physical culture and health technologies in professional activities]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Sumy. [in Ukrainian].
3. Demchenko, L. V. (2021). Profesiina pidhotovka maibutnix bakalavriv fizychnoi terapii, erhoterapii do fizychnoi rehabilitatsii ditei doshkilnoho viku u protsesi vyrobnychoi praktyky. [Professional training of future bachelors of physical therapy, occupational therapy for physical rehabilitation of preschool children in the process of industrial practice]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Sumy. [in Ukrainian].
4. Kopychynska, Yu. V. (2021) Teoretychni i metodychni zasady formuvannia profesiinoi identychnosti maibutnix fakhivtsiv z fizychnoi terapii, erhoterapii v zakladakh vyshchoi osvity. [Theoretical and methodological principles of the formation of the professional identity of future specialists in physical therapy, occupational therapy in institutions of higher education]. *Doctor's thesis*. Kyiv. [in Ukrainian].
5. Kotsan, I. Ya., Lozhkin, H. V., Mushkevych, M. I. (2011). Psykholohiia zdorov'ia liudyny. [Psychology of human health]. I. Ya. Kotsana (Ed.). Lutsk: RVV Vezha Volyn. nats. un-tu im. Lesi Ukrainky. [in Ukrainian].
6. Krupnyk, Z. I. (2016). Formuvannia vidpovidalnoho stavlennia do zdorov'ia u vykhovantsiv tsentriv sotsialno-psykholohichnoi rehabilitatsii. [Formation of a responsible attitude

to health in pupils of social and psychological rehabilitation centers]. *Candidate's thesis*. Uman. [in Ukrainian].

7. Kuprieieva, O. I. (2004). *Metodyka diahnozyky stavlennia do inshoho liudei z invalidnistiu*. [Methodology for diagnosing attitudes towards other people with disabilities]. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvymy potrebamy*. Kyiv: Un-t Ukraina. [in Ukrainian].

8. Neurov, A. B., Kapinus, O. S., Hrytsevyh, T. L. (2016). *Diahnozyka indyvidualno-psykholohichnykh vlastyvostei osobystosti: navch.-metod. posib*. [Diagnosis of individual psychological properties of personality] Lviv: NASV. [in Ukrainian].

9. Pavlyk, N. P. (2018). The level of formation future social pedagogues' professional competence. *Modern scientific researches*, issue 6, part 2, pp. 93–101. [in English].